

”Köyhän kiky?”

Diskurssianalyysi yhteisöruokailuja ja
hyvinvointivaltiota koskevista
verkkokeskusteluista

Rosa Teräväinen
Kirkkososiologian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

Taustaa

- Tutkin pro gradu -tutkielmassani miten elintarvikeavun muuttamisesta osallistaviksi yhteisöruokailuiksi keskusteltiin Helsingin Sanomien ja Ylen uutisten yhteydessä käydyissä verkkokeskusteluissa vuosina 2017-2018
- Vuonna 2017-2018 mediassa uutisoitiin useaan otteeseen perinteisten leipäjonojen lakkauttamisesta ja siirtymisestä ”osallistaviin yhteisöruokailuihin”

- Keskeisiä käsitteitä elintarvikeavun uudistamiseen liittyvässä uutisoinnissa ja keskustelussa ylipäättään: *osallisuus, yhteisöllisyys, vastikkeellisuus, aktiivisuus*
- Uutiset herättivät myös vilkasta nettikeskustelua
 - **Tutkimusaineisto:** 766 nimimerkillä kirjoitettua kommenttia (15 aihetta käsittelevää uutista, joiden yhteydessä verkkokeskusteluja käytiin)

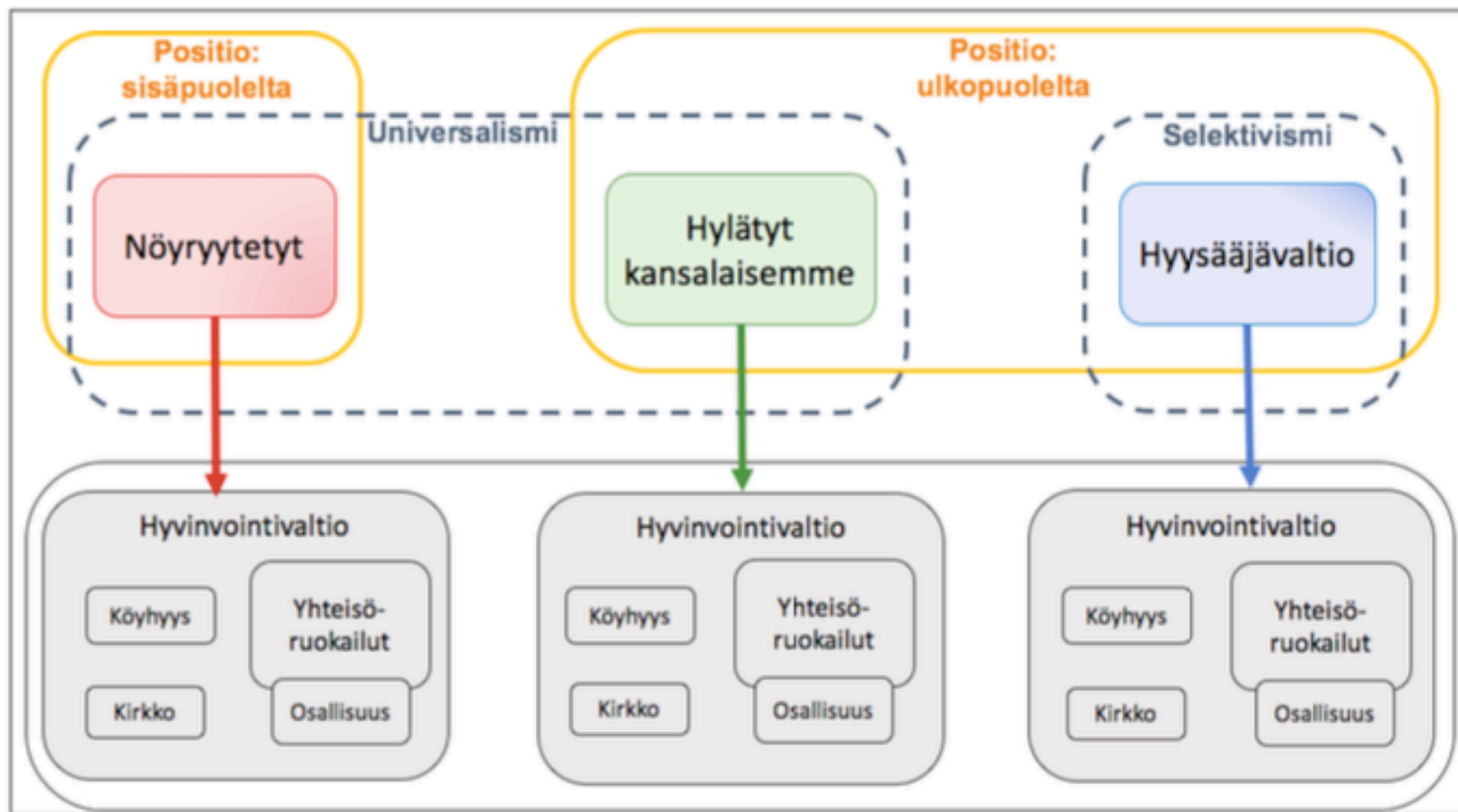
Tutkimustehtävä ja -menetelmä

- Tutkimustehtävä: *Millaisia diskursseja Helsingin Sanomien ja Ylen verkkokeskusteluissa muodostettiin vuosina 2017-2018 niiden uutisten yhteydessä, jotka käsittelivät elintarvikeavun muuttamista osallistavammiksi ja yhteisöllisemmiksi yhteisöruokailuiksi pääkaupunkiseudulla?*
- Menetelmä: Diskurssianalyysi
 - Diskurssianalyysi on väljä teoreettismetodologinen viitekehys, jolla voidaan tutkia kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä
 - Diskurssianalyysissa kieltä tutkitaan sellaisena kuin se arkielämässä esiintyy. Tutkimuskohteena on todellisten ihmisten todellinen kielenkäyttö (mikrotaso) todellisessa yhteiskunnassa (makrotaso)
 - Myös verkkokeskustelut todellista kielenkäyttöä, sillä keskusteluun osallistujat ilmaisevat ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan, ja muodostavat vähintään hetkellisesti todellisen keskusteluyhteisön (Kuula, 2006)

- Diskurssi: Suhteellisen eheä merkityssuhteiden kokonaisuus, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla. Diskurssilla voidaan tarkoittaa joko pientä tekstijaksoa, laajempaa tekstijoukkoa, tai tekstejä kokoavaa perspektiiviä tai tapaa jäsentää todellisuutta. Samasta asiasta voidaan puhua useilla eri tavoilla, eli useilla eri diskursseilla
 - Omassa tutkielmassani diskurssi määrittyi **tavaksi** tai **näkökulmaksi lähestyä** ja **määritellä todellisuutta kielellisesti**
- Millaiset merkitykset ovat vallalla, millaiset marginaalissa ja millaiset merkitykset puuttuvat kokonaan ja miksi. Kielen kyky kuvata, rajata, määritellä, haastaa, asemoida ja muuttaa = diskursiivinen valta
 - Huomiota kiinnitetään myös siihen, millaisia vaikutuksia ja seurauksia kielenkäytöllä on ympäröivään kontekstiin
- Todellisuus ilmenee eri diskurssien kautta **representaatioina**, eli kuvauksina maailmasta ja keskustelun kohteena olevista ilmiöistä. Representaatiot rakentavat ja järjestävät mm. toimijapositioneja, valtasuhteita ja identiteettejä

Tutkimustulokset

- Yhtenäisiksi ja muista diskursseista selvästi irrallisiksi diskursseiksi jäsenyivät kolme päädiskurssia, jotka nimesin ”Nöyryytetyt”, ”Hylätyt kansalaisemme” ja ”Hyysääjävaltio”
 - Diskurssien nimet muodostuivat diskurssien käyttäjien itsensä käyttämistä sanavalinnoista. Nimet kuvaavat diskurssien positioitumista suhteessa elintarvikeavussa käyviin, oletetusti huono-osaisiin ihmisiin (”me” Nöyryytetyt ja ”he” Hylätyt kansalaisemme) ja hyvinvointivaltioon (Hyysääjävaltio).
- Kaikki kolme diskurssia suhtautuivat eri tavoilla elintarvikeavun kehittämiseen osallistavammaksi ja yhteisöllisemmäksi
- Diskurssit muodostivat oman toimijapositionsa kautta omanlaisensa käsityksen ”hyvästä valtiosta”, hyvinvoinnista, hyvinvointivaltiosta ja yhteiskunnasta = Hyvinvointivaltio-representaatiot
- Diskurssit muodostivat tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia representaatioita köyhyydestä, osallisuudesta, yhteisöruokailuista ja kirkon roolista elintarvikeavussa

Kuvio 1. Diskurssien suhteet ja representaatiot.

Tulokset: Osallisuus

Nöyryytetyt	Hylätyt kansalaisemme	Hyysääjävaltio
<i>"--Ainoat "aktiiviset, osallistujien toimijuutta vahvistavat yhteisöt" jotka tässä auttaisivat ovat palkkatyöpaikat. Mutta niitä ei heru: miljardeja valuu yritystukiin, verosuunnitteluun ja hyväveljien taskuihin, mutta auta armias, jos pitäisi yksikin palkallinen työpaikka saada polkaistua. Työnhakijat työnnetään vain kaikenmaailman "kuntouttavaan työtoimintaan", joissa yritykset saavat ilmaista työvoimaa." (HS 9.)</i>	<i>"Hieno homma!Kimpassa syöminen on myös yhteisöllistä jota moni yksinäinen on varmasti kaivannut. --" (HS 5.)</i>	<i>"--Totuus myös on, ettei mikään rahanlisäys - etenkin vastikkeeton- ratkaise niiden ongelmaa, jotka eivät tule toimeen sillä rahalla, millä toinen tulee. Heidät on laitettava holhoukseen ja opetettava talouden hallintaa. Useita riivaa lyhytjänteisyys ja kyvyttömyys vastustaa yllykkeitä. Pientenkin tarpeettomien mielitekojen toteuttaminen voi romuttaa talouden. Pitäisi osata itse valmistaa ruokaa, säilöä sitä silloin kun edullisesti saa, suunnitella taloudenpito pidemmällä tähtäimellä. Tähän toimeentuloaivainen tarvitsee ohjausta.--" (HS 11.)</i>

Tutkimustulokset

Taulukko 2. Osallisuuden konstruoiminen.

Osallisuus	Nöyryytetyt	Hylätyt kansalaisemme	Hyysääjävaltio
Pakko-osallisuutena	x		
Vastikkeellisuutena	x		x
Aktiivisuutena		x	x
Toimijuutena		x	x
Kuulumisena		x	x
Valtaistumisena		x	
Liittämisenä		x	x

Johtopäätökset

- **Yhteisöruokailut:** Kaikissa diskursseissa perinteiset leipäjonot konstruointiin hyvinvointivaltiokontekstissa häpeällisiksi. Nöyryytetyt-diskurssissa häpeä ulottui myös yhteisöruokailuihin. Nöyryytettyjen mukaan elintarvikeavun vastaanottajilta riistetään yhteisöruokailuissa oikeus vastikkeettomaan ja tarvittaessa anonyymiin apuun. Avun vastaanottajien tarpeiden konstruoiminen ylhäältä alaspäin koetaan Nöyryytetyt-diskurssissa ongelmaksi, jonka seurauksena yhteiskunnassa kehitellään ”one size fits all” -tyyppisiä ratkaisuja suurelle joukolle ihmisiä, joiden tarpeet ja puutteet eivät ole yhteneviä.
- **Kirkon ja uskonnon rooli elintarvikeavussa** näyttäytyi diskurssien konstruoimassa sekulaarissa hyvinvointivaltiokontekstissa kiistanalaisena. Hylätyt kansalaisemme -diskurssissa kirkon tehtävä ja rooli yhteiskunnassa heikoimpien auttajana oli tunnustettu ja puolustettu. Sen sijaan suuremmissa Nöyryytetyt- ja Hyysääjävaltio-diskursseissa kirkon ja uskonnon rooli elintarvikeavussa systemaattisesti kyseenalaistettiin.
 - Suurimmaksi syyksi elintarvikeavussa käymiseen Nöyryytetyt konstruivat aineellisen puutteen, jolloin kirkon ja uskonnon rooli elintarvikeavussa näyttäytyi perusteettomana, jopa ambivalenttina
 - Osallisuutta ja aktiivisuutta painottava tendenssi kirkon organisoimassa elintarvikeavussa herättää kysymään miten lähimmäisenrakkaus ja altruismi kirkossa ymmärretään. Hyötyä painottava ihmiskuva on ristiriitainen perinteisen kristillisen ihmiskuvan kanssa, joka painottaa ihmisen universaalial arvoa huolimatta siitä, onko hän hyödyllinen tai millaisia hänen suorituksensa ovat.

Johtopäätökset

- Mikä on diskurssien suhde todelliseen maailmaan? Onko tutkielmani diskursseja havaittavissa todellisessa ruoka-avussa?
 - Elintarvikeavun osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vastustava diskurssi ei ole tullut vahvasti esiin aiemmassa tutkimuksessa leipäjonoista ja ruoka-avusta. Mistä voisi johtua?
 - Aiemman tutkimuksen valossa kirkon roolia yhteiskunnallisena auttajana arvostetaan. Onko kirkon roolia kritisoiva diskurssi todellinen myös verkkokeskustelujen ulkopuolella?
- Miksi osallisuus näyttäytyi selektivistisenä suurimpien diskurssien valossa?
 - Ymmärretäänkö osallisuus väärin ”yksilöiden palkitsemisena heidän parhaista suorituksistaan ja ansioistaan”?

Uutislähteet

- HS 1 (2018). *Seppo Järvinen unelmoi matkustavansa vielä jonain päivänä Afrikkaan - Hän on seissyt Myllypuron leipäjonossa kaksi kertaa viikossa vuodesta 2008, koska hänellä on nälkä.* Helsingin kaupungin tavoite päästä eroon leipäjonoista on kunnianhimoinen. Uudistuksista keskustellaan elokuussa. Julkaistu: 20.7.2018, päivitetty: 20.7.
- HS 2 (2018). *Onko Helsinki todella perustamassa köyhien rekisteriä? Huhumylly Helsingin leipäjonojen ympärillä pyörii hurjana.* Julkaistu: 19.6.2018, päivitetty: 19.6.
- HS 3 (2018). *Yhteisöllinen ruoka-apu torjuu köyhyyttä: Avoin, kutsuva yhteisö voi palauttaa ruoka-apua tarvitsevan ihmisen luottamuksen itseensä ja yhteiskuntaan.* Julkaistu: 16.5.2018
- HS 4 (2018). *Jos leipäjonot piilotetaan, pitäisikö asunnottomatkin siivota katukuvasta?* Julkaistu: 20.3.2018.
- HS 5 (2017). *Vantaa keksi keinon lyhentää leipäjonoja, ja nyt mallia aikoo ottaa Helsinki - "On ihmisarvoa alentavaa seisottaa ihmisiä tuntikaupalla jonossa".* Julkaistu: 29.12.2017.
- HS 6 (2017). *Leipäjono on hyvinvointivaltion häpeäpilkku : Yksi maailman parhaista maista ei pysty sosiaaliturvan avulla pitämään huolta heikoimmistaan.* Julkaistu: 23.11.2017, päivitetty: 23.11.2017.
- HS 7 (2017). *Miksi leipää pitää jonottaa ulkona pakkasellakin? Kirkot, seurakuntasalit, urheiluhallit, tanssisalit ja oppilaitokset voisivat avata ovensa ja tarjota lämpimän tilan ruokaa tarvitseville.* Julkaistu: 17.11.2017, päivitetty: 17.11.2017.
- HS 8 (2017). *Mitä asunnoton tekee sisäfileellä tai kyljysrivistöllä? Leipäjonoilla halutaan nyt vähentää ruokahävikkiä, mutta tutkijan mukaan kyse on yksinkertaisesti köyhyydestä.* Helsingin Sanomat. Julkaistu: 2.4.2017, päivitetty: 2.4.2017.
- HS 9 (2017). *Helsinki sai tarpeekseen leipäjonoista: "Pakkasessa ruoka-avun jonottaminen ei ole ihmisarvon mukaista".* Julkaistu: 6.3.2017.
- HS 10 (2017). *Leipäjonoille on inhimillisempiä vaihtoehtoja - kenenkään ei pitäisi joutua jonottamaan ruokaansa pakkasessa. Pelkän nälän tyydyttämisen sijaan pitäisi puuttua köyhyyttä ja huono-osaisuutta aiheuttaviin tekijöihin.* Julkaistu: 6.2, päivitetty: 6.2.2017
- HS 11 (2017). *Leipäjonot kertovat huonosta sosiaalipolitiikasta. Leipäjonot eivät kuulu hyvinvointivaltioon.* Julkaistu: 6.2.2017.
- HS 12 (2017). *Hurstin perinteinen ruoka-apu Helsinginkadulla pelastui täparästi - ihmiset innostuivat lahjoittamaan, muusikot puuhaavat tukikonserttia.* Julkaistu: 26.1.2017.
- HS 13 (2018). *Helsinki lupaillee Hurstin ja Myllypuron leipäjonoille lisää rahaa - Ehto on, että pitää osallistua kehittämistyöhön, jolla halutaan eroon jonoista.* Julkaistu: 2.12.2018.
- HS 14 (2018). *Vantaa korvasi leipäjonot yhteisruokailulla, ja se oli järvevä päätös.* Julkaistu 14.12.2018.
- Yle 1 (2018). *Raju uudistus leipäjonoihin? Köyhät halutaan syömään yhdessä, leipäjonot putsataan pääkaupunkiseudun kaduilta. Leipäjonojen kansasta halutaan nyt aktiivisia osallistujia. Vastikkeellista ruoka-apua on väläytetty suunnitelmissa.* Julkaistu: 24.4.2018.